

Pregledni rad

UDK 821.163.41-1-93.09

UDK 77.04

Andrijana NIKOLIĆ

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

**PJESME ZA DJECU SA ELEMENTIMA IGRE U KNJIZI
„RAZGLEDNICE” “IGRA JE POSAO DJETETA.” – PLATON**

Kao sredstvo poštanske komunikacije razglednice su na žalost odavno zaboravljene. Do početka devedesetih godina prošloga vijeka razglednicama smo se javljali prijateljima i rodbini sa različitih destinacija. Nekada su razglednice krasile vitrine u kuhinjama i podsjećale na drage ljude koji su ih poslali, no napretkom tehnologije one su istisnute kao sredstvo komunikacije, pa će ih generacije koje se rađaju, najvjerovatnije posmatrati u muzejima. Iz navedenih razloga, zbirka pjesama za djecu „Razglednice“, Radovana Stevovića, predstavlja svojevrsan vremeplov za generacije rođene do devedesetih godina s kraja prošloga vijeka, ali ova zbirka pjesama za djecu nosi u sebi moralne i tradicijske vrijednosti od kojih nikada nećemo odustati. Bilo da smo poklonici Jove Jovanovića Zmaja, Otona Župančića, Grigora Viteza, Zvonimira Baloga ili Gustava Krkleca, Branka Ćopića ili pisaca za djecu novije generacije, jedno je sigurno, a to je osjećaj radosti i tihe sjete pri prvom čitanju pjesama iz ove zbirke uz razigranost misli koje ne odoljevaju maštanju. S obzirom na to da ove pjesme u sebi nose elemente igre, analiza svih pjesama bit će podređena oblicima igre koja je najdominantnija u period djetinjstva kao sredstvo pomoću kojega dijete istražuje svijet oko sebe.

Ključne riječi: *igra, pjesma, djed, dijete, mašta, pisac, Stevović.*

Djetinjstvo

U svom nezavršenom i neredigovanom eseu „Djetinjstvo i poezija”, Grigor Vitez, je napisao davne 1964. godine da riječ djetinjstvo budi mnoštvo asocijacija jer “ta riječ ima nečeg što je samo po sebi jedan izvor živih lirskih žuborenja u nama, kao jedna akumulirana snaga kojom smo zauvijek cijepljeni i koja nas i dalje čuva od raščovječenja kojima nam prijete surovosti života”. Grigor Vitez se u pomenutom eseu bavio značajem dječije igre koja

je okosnica u stvaralaštvu mnogih pisaca čija je literature namijenjena djeci i mladima (Obradović 2007: 96).

Djetinjstvo je nepresušno vrelo mašte i igre kroz koje djeca istražuju nove svjetove a potrebu da saznaju i istražuju okolinu djeca najčešće ispoljavaju kroz igru. Zato je bitno da se djetetu omoguće uslovi za bezbjedno istraživanje kako bi putem igre dolazili u kontakt sa svijetom koji ih okružuje, u prvom redu sa predmetima, ljudima, kućnim ljubimcima, prirodnim pojavama... Samo na ovaj način dijete je sposobno da otkriva svijet oko sebe i njegove zakonitosti, da shvati razliku između dobra i zla, da razvija emotivni svijet svoga bića, jer sadržaji koji čine djetetovu okolinu „odnose se na razne oblasti i sadržaje, transformisane iz više nauka “(Veselinov, Prtljaga, 2019: 99). Djetetu je potrebno da se poveže sa svijetom u kojem odrasta i da se „aktivno uključi u njega putem interakcije sa vršnjacima i odraslima, uz izgrađivanje zadovoljavajućeg repertoara uloga potrebnih za snalaženje u raznim društvenim situacijama“ (Cvjetićanin 2013 : 134).

Igra kao podstrek dječijoj mašti i poeziji

Dijete ostvaruje interakciju sa okolinom na dva načina: neposrednim kontaktom (fizičkim saznanjem) i posredstvom odraslih (socijalno saznanje). Neposrednim kontaktom, od najranije dobi dijete aktivno upoznaje svijet oko sebe. Ono je sposobno da u istraživačkim pohodima uoči dobro i loše iskustvo, pamćenjem priziva trenutak spoznaje, jasno artikuliše granice istraživačkih svjetova, dok posredstvom odraslih dijete upoznaje okolinu kroz prizmu doživljaja starijih. Dakle, dijete ne stvara sopstvenu sliku o svijetu, već je projektuje na osnovu poruka i predložaka svojih roditelja. Stoga se postavlja pitanje o domenu dječijih saznanja i njihovih povratnih iskustava koja su najvitalniji mjerac djetetove recepcije svijeta. Zato je veoma bitno omogućiti djetetu da koliko god je to moguće, samostalno upoznaje svijet oko sebe uz obavezno motivisanje odraslih ka onim informacijama koje će oblikovati saznajne svjetove djeteta. Igrajući se, dijete uči, ono otkriva, do tada, nepoznate svjetove, provjerava i mijenja svoje pretpostavke, razvija nove ideje, tako da one predstavljaju određeni produkt njegovog stvaranja (Torrance, vidi: Kvašček, 1976). Veza između poezije za djecu i dječje igre je u onom najsenzitivnijem momentu odsustva djeteta dok se igra, kada se u njemu razvija misao, osnovna potka za razumijevanje svijeta mašte koji je proistekao iz stihova pjesme. Kao što je pjesma iskaz unutrašnjih emocija, tako je i igra dječije prirodno stanje, osnovna aktivnost djetinjstva i osnovni oblik dječije stvaralačke djelatnosti. Kroz igru se „dete svestrano razvija, ispoljava sopstvenu ličnost, karakter, individualne sposobnosti i sklonosti, najbrže i najtemeljnije usvaja nova znanja,

formira određene vrijednosti, druži se, raduje i tuguje.¹ Igra priprema dijete na razvijanje mašte, na socijalizaciju u grupi, život poslije djetinjstva, na odrastanje, sazrijevanje, igra priprema dijete da jednoga dana kao odrastao čovjek bude dostojan roditelj djeteta kojega će podsticati na igru. „Svojom raznovršnošću, priroda sadrži mnogobrojne izvore i podsticaje za dečije saznanje, a samim tim, za dečiji razvoj“ (Valjan, Vukić 33). Zato se igra itekako dovodi u vezu s poezijom jer dok se igra dijete mašta, pjevuši pjesmice ili odabrane stihove, samo smišlja nove stihove i na taj način povezuje intelektualne i kognitivne funkcije (opažanje, mišljenje, pamćenje, učenje, prosuđivanje) kroz motoričke aktivnosti. Igra je duhovni i fizički otklon od devijantnog ponašanja. „Kroz istoriju čovječanstva postala je dokaziva teorija da „što je u društvu potencijal duhovnih vrijednosti manji, utoliko se jače manifestuje fenomen socijalne agresivnosti i devijantnosti koji predstavlja ozbiljnu opasnost po društvo (Grigorjeva Kiseljova 2002: 269). Zato igra posjeduje onu podsticajnu ljekovitu supstancu kojom iz djeteta izvlači najtananije niti kojima gradi svjetove dobra i nade, iščekivanja i vjerovanja u pozitivna čuda.

Kao što igra može da bude :

1. *Funkcionalna* – jednostavna igra koja dopušta da dijete uči putem iskustva;
2. *Konstruktivna* – igra koja podrazumijeva građenje ili pravljenje nečega;
3. *Igre uloga* – igre imitacije i simbolička igra gdje dijete u igri oponaša neku radnju ili osobu,
4. *Igre sa pravilima* – igre u kojima dijete kroz pravila razvija socijalne vještine,

tako, po funkcijama, možemo podijeliti naslove pjesama zbirke „Razglednica“.

Većina pjesama nosi u sebi kombinatoriku funkcija: 1,3,4 (*funkcionalna*-učenje putem iskustva, *igra uloga* kroz igru imitacija i simboličku igru, te *igra s pravilima*, odnosno pjesma koja u sebi nosi pravila kroz vaspitnu i didaktičku poruku).

U navedeni korpus možemo svrstati pjesme: „Ko šumski remeti mir“, „Mačak Miro“, „Bački ovčar“, „Snježni raport“, „Poklon“, „Vozač Vlasta“, „Kamiondžija“, „Zimska“, „Baka i djed“. „Djevojčica i puž“, dok sve četiri funkcije imaju pjesme: „Snješko“, „Pismo“, „Djed voli moga brata“, „Razglednica“, „Djedino dvorište“, „Pozdrav majci“ i „Pećina u ruju“.

Ostale pjesme imaju ili samo prvu funkciju ili kombinaciju prve *funkcionalne* sa četvrtom funkcijom *igre sa pravilima* „Lovćen“, „Ko šumski remeti mir“, „Lov na medvjeda“, „Odlikaš“, „Ne volim“, „Maleri u kući“, „Opasna kuća“, „Baka Fatima“, „Berba“, „Nemirko“, dok se pjesme „Kalimero“ i

¹ <https://sos-decijasela.rs/znacaj-igre-za-razvoj-deteta/#:~:text=Kroz%20igru%20se%20dete%20svestrano,dru%C5%BEi%20se%2C%20raduje%20i%20tuguje.> (1.10.2024.u 12:20)

„Lovačka priča“ mogu svrstati u red pjesama koje u sebi nose *funkcionalno-konstruktivnu* ulogu sa *ulogom igre*.

Kada bismo u ovim pjesmama tražili vaspitne i / ili didaktičke poruke, pronašli bismo ih u skoro svakoj pjesmi od ljubavi prema domovini u pjesmi „Lovćen“ do pjesama „Odlikaš“, „Ne volim“, „Snježni raport“ „Djed voli moga brata“. U navedenim pjesmama Stevović jasno daje do znanja o značaju učenja i uspješnog usvajanja školskog gradiva/*Petice mi taj donosi*/ (Stevović 2024: 27), do savladavanja moralno vaspitnih odlika koje bi trebalo da usvojimo još u najranijem djetinjstvu, poput onih u pjesmi „Vozač Vlasta“ u kojoj opisuje zgode i nezgode brižnoga vozača koji */Brine o putniku/koga boli glava/majci sa djetetom/Uvijek pruži ruku/* (Stevović 2024: 18). Ne treba zaboraviti da je književnost za djecu u „pojednim fazama razvoja bila opterećena sadržinom pedagoških pouka“[...] a svako konkretno djelo „ne uči samo pedagoškim nazorima već svojom umetničkom lepotom“ (Milinković 2012: 25) što se da primijetiti kroz sve pjesme Radovana Stevovića. Pjesme „Razglednica“ i „Pismo“ predstavljaju esenciju onih lijepih, na žalost zaboravljenih, običaja koji su uveseljavali djetinjstvo generacija rođenih do početka devedesetih godina prošloga vijeka kada su se razglednice slale iz svih djelova svijeta. Obje pjesme završavaju pozdravom djeda Radovana: „Razglednica“ [...] *Nek vam svaka zora rana/Nosi pozdrav sa Jadrana/Od djedice Radovana/* (Stevović 2024: 30). „Pismo“ [...] *Završava pismo djeda/i pozdravlja sve od reda/* (Stevović 2024: 22). Posebnost pjesama ove knjižice jeste upečatljiva ilustracija, karakteristična za period druge polovine XX vijeka kada su pjesme stvarane. Čitava je knjižica bogato ilustrovana kroz model davnih slikovnica koje su se izdavale šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga vijeka² što daje posebnu draž cjelokupnom dojmu. Uz nježnost koja se osjeća kroz svaki stih, Stevović je na svoju unučad gledao kao na punopravne članove društva, videći u njima malog-velikog čovjeka koji se sprema za velike životne zadatke, pa nije štedio unučad od ratne tematike jer je sam osjetio svu zlu kob Drugog svjetskog rata. Njegova „Pjesma majci“ pisana je iz pobude odraslog čovjeka koji je znao kolika je snaga majke koja pokušava da sačuva djecu od ratnog vihora *:/Naša dobra majko, koliko si puta/skrivala nas male pod rub svoga skuta/Kapale su suze sa Tvog milog lica/Bojala se za nas od strašnog tuđinca/* (Stevović 2024: 33). Kult žene, majke u ovoj je pjesmi izdignut do kulta svemoćnog božanstva dajući na snazi svakoj napisanoj strofi koja je svaka

² Posebnost slikovnici daju ilustracije koje je za ovo izdanje upodobio Petar Đuričković, praunuk Radovana Stevovića, odnosno sin priređivačice ove knjižice, prof.dr Sofije Kalezić. Kroz program vještačke inteligencije urađene su ilustracije u živim bojama, skoro identične sa ilustracijama iz udžbenika i časopisa za djecu rođenih u šezdesetim i sedamdesetim godinama prošloga vijeka.

za sebe priznanje ženi – majci, čime Stevović potvrđuje da se književnost za djecu pojavila „sa saznanjem da dete nije umanjen čovjek, već biće u razvoju sa svojim posebnim osobinama i potrebama“ (Marjanović 1962: 22). Zato su njegove pjesme različitih tematsko motivskih okosnica jednako interesantne mlađim i starijim čitaocima. Mlađima zbog razigranosti motiva, interesantnih djedinih priča kojima zalazi u duboke pećine ili se penje na vrhove planina, a starijima jer su i oni bili djeca i uživali u sličnim tematskim okvirima pjesama svoga djetinjstva. „Vrednost savremene poezije za decu iskazuje se u funkcionalnoj dimenziji njenog sadržaja koji podstiče kreativnost duha, razvija kod dece estetski ukus, jača karakter i budi interesovanje za druge umetnosti“ (Milinković 201: 24).

Samouki pjesnik

Radovan Stevović³ pripada generaciji koja je svojim djetinjstvom bojala i osmišljavala pjesme i priče budućih naraštaja, u prvom redu, njegovih nasljednika. Ono što karakteriše njegove pjesme svakako je svjesnost vizualiziranih predožbi kroz stihove. Gotovo da nema nijednog stiha koji u sebi ne nosi razigranu sliku dječijeg svijeta, a kompletnost svakoj pjesmi daje ideja kroz motivsko-tematske okosnice u konceptu umjetničkog stvaranja⁴. Gradeći svoj pjesnički stil, Stevović se predstavio kao književnik jasnog i prikladnog stila u pjesmama za djecu jer je osjećao koliko je priroda književnosti za djecu „određena intelektualnim i sociopsihološkim osobinama dečjeg karaktera,

³ Radovan Savov Stevović je rođen 1910. godine u selu Kobilji Do u Cucama, u Katunskoj nahiji. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine, Ordena partizanske zvijezde, Ordena bratstva i jedinstva, Ordena zasluga za narod i tri medalje za hrabrost. Nosilac je partizanske spomenice 1941. Iz Drugog svjetskog vjetskog rata izašao je sa činom majora. Više puta je predlagan za narodnog heroja. Objavio je knjige: „Tragom borbe proletera“, „Pjesme“, „Poema o seobi“, „Ratnicima palim za slobodu“ i „Pjesme za djecu“, a roman „Biografija jedne žene“ je ostavio u rukopisnoj zaostavštini svom najmlađem djetetu, Zagorki. Izdavači romana „Biografija jedne žene“ (2015) su Udruženje Crnogoraca Srbije „Krstaš“ i Crnogorski kulturni centar Beograda, a knjiga je štampana uz podršku Nacionalnog savjeta Crnogoraca u Srbiji i opštine Mali Idoš.

Nakon Drugog svjetskog rata Radovan Stevović je bio odgovorni rukovodilac sa kojim su putovali kolonisti, pa njegovo kazivanje u knjizi istovremeno predstavlja autentično svjedočanstvo o prilikama i vremenu u kojima je vršena seoba Crnogoraca za Vojvodinu. Preminuo je jula 1989. godine u Vojno-medicinskom centru u Meljinama, a uz vojne i civilne počasti sahranjen je u Lovčencu.

⁴ Svemu navedenom treba dodati činjenicu da su pjesme ove zbirke nastajale na različitim destinacijama, te da ih je Stevović pomno bilježio na razglednicama koje je slao unucima. Otuda, priređivači zbirke, prof.dr Sofiji Kalezić, njegovoj unuci i izbor naslova „Razglednice“. Bez obzira gdje sui kojim povodom nastale, pjesme sa razglednica pomno su čuvane, zahvaljujući Zagorki Kalezić, kćerki pok.Stevovića

što do izvesne mere ograničava mogućnost stilskojezičkog ili poetskog radikalizma“ (Milinković 2021: 63). Iako samouk, umio je da održi metriku stiha, pronalazeći adekvatne rime, najčešće parne, njegujući katren kojim je versifikacijski najbolje iskazivao svoje misli i ideje. Ne treba izostaviti ni ostale oblike strofe: tercet, septima, oktava, nona i decima. No, u svakoj od pomenutih strofa on njeguje mjeru stiha, u rasponu od šesterca, osmerca do dvanaesterca, ne rasplinjavajući misao kroz iskaze, već u ujednačenom i uređenom stihu progovara liričnošću djeda i djedice koji svoje novo djetinjstvo živi kroz djetinjstvo svojih unuka. Njemu je stoga bilo od posebne važnosti da svojim unucima pruži doživljaje svijeta kakav jeste, jer skoro ni u jednoj pjesmi ne postoji motiv fantastike, osim u pjesmi „Snježni raport“ kada pri kraju pjesme pominje mjesec u kontekstu */sanjkamo se po mjesecu/poletimo kao strijele/brže nego karavele/* (Stevović 2024: 13). Ovim pjesmama je Radovan Stevović ostavio unucima i djeci uopšte, čitav jedan dječiji svijet u kojem su posvuda putokazi ka dobrom vladanju i učenju uz njegovanje altruizma prema čovjeku i ljubavi prema životinjama. Svijet koji nam je ponudio ne poznaje zlobu i nasilje, već je prepun motiva kojima bi trebalo da bude ispunjeno svako djetinjstvo: igra, sreća, ljubav, pažnja, radost, pjesma, smijeh, podjednako u sjaju sunca i sjeni oblaka, na klizaljicama ili na sanjkama, u svakodnevnim aktivnostima.

Ovom knjigom, Stevović je svijet djetinjstva prilagodio svijetu odrastanja svakoga mališana, a lako pamtećim i pjevljivim stihovima stvorio je štivo koje će jednako voljeti pojedinci ili grupa vršnjaka, jer su istraživački svjetovi djece u određenoj dobi identični, a aspiracije njihovih saznanja vezuju se ka identifikaciji sa željenim likovima, radnjama i postupcima kojima djeca ispoljavaju sebe i svoj unutrašnji poriv za prepoznavanjem. U svijetu u kojem živimo, u kojem svako dijete ima pravo na sretno i bezbrižno odrastanje, dobili smo knjigu koju bi svaka biblioteka trebala posjedovati i s posebnom pažnjom čitati djeci, razgovarati o pročitanoj i slijediti uputstva zлата vrijedna.

ZAKLJUČAK

Da se zaključiti da se pjesme Radovana Stevovića mogu posmatrati angažovanim, bilo moralno ili vaspitno. Kao neko ko je radio na svom obrazovanju, Stevović je ostavio pjesme za najmlađe kao najjednostavniji oblik učenja i savladavanja životnoga gradiva. Rano shvativši da se „učenje na civilizacijskom i kulturološkom nivou često razmatra u odnosu na načitano i na okolnosti svesnog angažovanja inteligentnih jedinki da uče čitanjem (Nedović i Šehović 2006: 37), Radovan Stevović je stihovima stvarao podstrek zdravog takmičarskog duha u cilju savladavanja školskog gradiva. Čvrsto je

vjerovao u neiskvarenost mladih naraštaja koje treba konstantno podučavati i usmjeravati, pa su njegove pjesme nosile pečat vremena u kojem su nastale, dok je suština njegove poezije sama pjesnička slika, jer njegovi stihovi, strofe ili čitava pjesma podrazumijevaju određeni prizor, sliku ili situaciju koju možemo vizuelno zamisliti tokom čitanja. Njegova je poezija svojevrsan most između stvaraoca i djeteta koje će jednoga dana odrasti i taj “most” ponuditi drugom djetetu da njime gradi svoje svjetove stvarnosti i mašte. Ovom zbirkom pjesama potvrđena je teza da se pisci za djecu često povezuju sa svojim djetinjstvom u stvaranju novih stihova ili proznih djela namijenjenih djeci, te nerijetko ispisuju poruke koje su i njima davno činile premisu odrastanja.

LITERATURA

- Cvjetićanin, S. (2013). *Metodika upoznavanja okoline I*, Sombor: Pedagoški fakultet u Somboru.
- Golubović-Ilić, I.(2023). “Prirodni i društveni sadržaji kojima ovladavaju deca ranih uzrasta”. u: Golubović-Ilić Irena, Vukašinović Kopas Emına, *Dečija igra i upoznavanje okoline*, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu. Edicija: Monografije.str.31-42.
- Grigorjevna Kiseljova, T.(2002). Globalizacija društva i svetska kultura. Preveo Dobrilo Aranitović. Javne biblioteke: Časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva, god.1, br.2.str.261-270
- Kvašček, R. (1976). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: ICS.
- Marjanović, A. (1962). *Moje dete i knjiga*. Beograd: Narodna knjiga.
- Milinković, M. *Književnost za decu i mlade-poetika*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Nedović, V. & Šehović, S. (2006). *Učenje i čitanje u savremenoj kulturi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Stevović, R. *Razglednice*. (2024). priredila: Sofija Kalezić-Đuričković. Podgorica: Crnogorski kulturni forum-Cetinje.
- Veselinov, D. & Prtljaga, S. (2019). *Metodika upoznavanja okoline: priručnik za samostalan rad studenata*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”.

Andrijana NIKOLIĆ

**SONGS FOR CHILDREN WITH GAME ELEMENTS
IN THE BOOK "POSTCARDS". "PLAY IS THE
WORK OF A CHILD." - PLATON**

Unfortunately, postcards have long been forgotten as a means of postal communication. Until the beginning of the nineties of the last century, we sent postcards to friends and relatives from different destinations. In the past, postcards adorned showcases in kitchens and reminded the dear people who sent them, but with the advancement of technology, they have been supplanted as a means of communication, so the generations to come will most likely observe them in museums. For the above reasons, the collection of children's poems "Postcards" by Radovan Stevović represents a kind of time machine for generations born before the nineties at the end of the last century, but this collection of children's poems contains moral and traditional values that we will never give up. Whether we are fans of Jove Jovanović Zmaj, Oton Župančič, Grigor Vitez, Zvonimir Balog or Gustav Krklec, Branko Ćopić or writers for children of the newer generation, one thing is certain, and that is the feeling of joy and quiet nostalgia when reading the poems from this collection with playfulness for the first time thoughts that do not resist imagination. Given that these songs contain elements of play, the analysis of all songs will be subordinated to the forms of play that are most dominant in the period of childhood as a means by which the child explores the world around him.

Key words: *game, song, grandfather, child, imagination, writer, Stevović*